

Göstergebilimsel Bir Çözümleme: Samuel Richardson'ın *Pamela*'sı

Seda ARIKAN (*)

Özet: Bu çalışma, Samuel Richardson'ın İngiliz edebiyatının ilk romanlarından sayılan *Pamela* (1740) adlı romanının göstergebilimsel açıdan incelenmesini içermektedir. Metnin derin anlamını yüzeye çıkarabilmek için, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkileri farklı bakış açıları ile ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışmada ilk olarak, roman eyleme göre iki ana kesite ve uzamsal, zamansal ve eylemsel değişimlere göre bu iki ana kesitin alt kesitlerine ayrılmıştır. İkinci olarak, temel anlamsal yapıdaki karşıtlıklar değerlendirilmiştir. Üçüncü aşamada, eyleyenlerin farklı bakış açıları ortaya konulmuştur. Dördüncü aşamada, anlatı izlencesinin uzam ve zaman boyutları incelenmiştir. Sonuç olarak, on sekizinci yüzyılda yazılan bu eserin kendi dönemindeki gösteren-gösterilen ilişkisi ile çağdaş dünyadaki gösteren-gösterilen ilişkisi arasındaki karşıtlık göstergebilimsel bir inceleme ile ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: göstergebilim, derin anlam, eyleyenler, kesitleme, altkesit, gösteren, gösterilen

Semiotic Analysis of Samuel Richardson's *Pamela*

Abstract: This study includes the analysis of Samuel Richardson's *Pamela* (1740), which is accepted as one of the first novels of English literature, in terms of semiotics. To reach the deep meaning of the text, it is aimed to present the relationships between the signifier and the signified from different points of view. In this study, firstly, the novel is sectionalized into two main sections according to the action and into subsections of those two main sections according to changes in the dimensions of space-time-action. Secondly, the contradictions in basic semantic structure are evaluated. In the third phase the different points of view of the actants, in the fourth phase the spacio-temporal dimensions of the narrative programme are examined. Consequently, the contradiction between the two kinds of reception of the signifier-signified relationship of this work (one in the 18th century, the other in the contemporary period) is presented by a semiotic analysis.

Key Words: semiotics, deep meaning, actants, sectionalization, subsection, signifier, signified

---

*) Arş. Gör., Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü.
(e-posta: bulutseda44@hotmail.com)

I. Giriş

Genel olarak, anlam taşıyan bir bütünü çözümlmeyi amaçlayan göstergebilim, anlamlı bütünlüleri sınıflandırarak, anlamın nasıl oluşturulduğunu ve nasıl algılandığını göstergeler aracılığıyla bir üst dil kullanarak inceler. Mehmet Rifat'ın belirttiği gibi “anlamlı bütünlüleri, bir başka deyişle gösterge dizgelerini betimlemek, göstergelerin birbirleriyle kurdukları bağıntıları saptamak, anlamların eklenerek oluşma biçimlerini bulmak, göstergeleri ve gösterge dizgelerini sınıflandırmak” (Rifat, 2005:113) göstergebilimin alanına girer. Özellikle 1960'tan sonra “göstergebilim” adıyla gündeme yerleşen bu bilim dalı, içinde göstergeler barındıran anlamlı herhangi bir bütünü inceleme olanağı sunduğu için her tür bilimsel araştırmaya uygulanabilecek genel bir kuramdır. Bununla birlikte, bizim bu çalışmada ele alacağımız alan, edebi bir eserin göstergebilimsel bir yaklaşımla incelenmesidir. Bu bilim dalının edebiyattaki yeri birçok edebi yazının farklı boyutlarla incelenmesini mümkün kılmıştır. Herhangi bir edebi metnin yüzeysel anlamından yola çıkarak derin anlamını çözümlmeyi amaçlayan göstergebilim, anlamın ekleniş sürecine büyük önem verir. Bu süreçte, “bir kişi için, herhangi bir şeyin yerini, herhangi bir bakımdan ya da herhangi bir sıfatla tutan şey” (Rifat, 2005:232) olarak tanımlanan göstergeyi, gösteren ve gösterilen ilişkisiyle incelemek, böylece gösterenin taşıdığı anlamı belirlemek önemlidir. Bu bağlamda, göstergeler aracılığıyla edebi metinlerin derin anlamlarının çözümlenme süreci ortaya çıkar. Bu çalışmada da, edebi bir tür olarak İngiliz romanının ilk örneklerinden sayılan, Samuel Richardson'ın *Pamela; or Virtue Rewarded* (1740) adlı romanı, derin anlamını yüzeye çıkarmak amacıyla göstergebilimsel açıdan incelenecektir.

Düzenli bir eğitim görmeyen, orta sınıfın aşağı tabakasından gelen Richardson, İngiliz romanının temellerinin atılmasına önemli katkıda bulunmuştur. İlk İngiliz romanı ve duygusal romanın başlangıcı kabul edilen *Pamela*, “iffetli” bir hizmetçi olan Pamela ile onun çapkın genç efendisi Mr B. arasındaki kaçma-kovalama hikâyesi üzerine kurulmuştur. Nitekim bu çalışmada incelenecek eser olarak *Pamela*'nın seçilmesinin nedeni, bu romanın ne ilk İngiliz romanı sayılması ne de duygusal romanın başlangıcı olarak kabul edilmesidir. Bu çalışmanın temellendirildiği eser, tamamen “göstergebilimsel” bir kaygıyla seçilmiştir. Romanda gösteren ve gösterilen arasındaki çelişki göstergebilimsel açıdan ele alınacak temel olgudur.

Daha açık bir şekilde belirtmek gerekirse, tutucu bir Tory ve Püriten olan Richardson, romanın ahlaksal bir amaç güderek, topluma örnek olacak bir “erdem” prototipi sunmak olduğunu belirtir. Zaten kitabına verdiği isim, *Pamela; or Virtue Rewarded* yani, *Pamela; ya da Erdemin Ödüllendirilmesi*'dir. Adının da gösterdiği üzere, Pamela kusursuz bir erdem örneği gibi sunulur. İffetini ve erdemini efendisi Mr B.'nin kötü emellerinden korumak için çok zor şartlara maruz kalır, çok acı çeker. Elbette romanda yansıtılan bakış açısidir bu. Son derece “erdemsiz” biri olarak tasvir edilen Mr B. her ne kadar Pamela için büyük bir tehlike arz etse de, Pamela fırsat bulduğunda Mr B.'den kaçmaz, onu “iyiliğin yoluna sevk etmek” ister. Bu açıdan, Richardson'ın kurduğu anlamsal düzey-

de Pamela=Gösteren, Erdem=Gösterilen ilişkisi vardır. Bu ilişki Richardson'ın çağdaşları açısından hiç de sorgulanmamış, hatta büyük bir hayranlık duygusuyla Pamela o dönemde hep dürüst ve erdemli sayılmıştır.

Halbuki çağdaş dünyada *Pamela*'yı farklı bir bakış açısıyla değerlendiren bir okur kitlesi söz konusudur. Kendi çağında bir "erdem" timsali sayılan Pamela, çağdaş dünyada pek de bu sıfatla bağdaştırılmaz. Daha çok kendi çıkarlarını kollayan, Mr B. ile yapacağı bir evliliğin ona sınıf atlatacağını planlayabilecek kadar "kurnaz" bir karakter olarak yorumlanır. Mina Urgan bu bakış açısını şöyle yorumlar:

Richardson ve çoğu çağdaşlarının gözünde Pamela kusursuz bir erdem örneğiydi... Ne var ki Pamela'yı gerçekten dürüst ve erdemli bir kız sayan pek yoktur artık. Çağımızın okuyucuları açısından Pamela, Richardson'ın savunduğu gibi saf bir melek değil, bilinçli ya da bilinçsiz olarak efendisini kıskırtan, ona cinsel bir şantaj yapan, becerikli ve kurnaz bir kızdır”(Urgan, 2004:780).

Bu bakış açısı Richardson'ın temellendirdiği anlamsal yapıyı bir bakıma yapı bozumuna uğratar. Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin ters yüz olması, iki karşıt bakış açısının ve iki farklı çözümlemenin ortaya çıkmasına neden olur. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, göstergebilimsel çözümlemeyi yaparken bu iki farklı bakış açısını yansıtmak ve anlatının derin yüzeyini bu karşıtlık çerçevesinde ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmanın ilk aşamasında roman, eyleme göre iki ana kesite ve uzamsal, zamansal ve eylemsel değişimlere göre bu iki ana kesitin alt kesitlerine ayrılacaktır. İkinci aşamada temel anlamsal yapıdaki karşıtlıklar değerlendirilecektir. Üçüncü aşamada, eyleyenlerin farklı bakış açıları derin anlamdaki bu karşıtlıklar çerçevesinde ortaya konulacaktır. Dördüncü aşamada ise, anlatı izlencesinin uzam ve zaman boyutu incelenecektir.

Pamela'nın derin anlamını ortaya çıkarabilmek için eylem düzeyinde iki ana kesit saptanmıştır. Bu iki ana kesit, "evlilik" eylemi temel alınarak yapılmış ve birinci kesit Miss Pamela; ikinci kesit Mrs B. olarak adlandırılmıştır. Mehmet Rifat'ın da belirttiği gibi "değişik ölçülere başvurularak yapılacak kesitleme işlemi sonucunda ortaya çıkan kesitler, uzunluk açısından hiç kuşkusuz ayrılıklar gösterecektir" (Rifat, 1986:36). Bizim yaptığımız kesitlemede de "eylem" ölçütü temel alındığı için böyle bir ayrılık söz konusudur. Şimdi uzunluk açısından farklılık gösteren bu iki ana kesiti içerdikleri alt kesitlerle birlikte yakından inceleyelim:

II. Kesit: Miss Pamela

Bu kesit, anlatının temel eyleyeni olan Pamela'nın (Ö1) bekâr bir genç kız olduğu dönemi kapsar. Richardson olayları, eponim başlıktan da anlaşıldığı gibi, anlatının başkahramanı olan Pamela'ya, kahramanın kendi yazdığı mektupları aracılığıyla anlatır. Pamela birinci kişi adlı kullanan bir anlatıcıdır. Kendisi hem öykünün anlatıcısı, hem

de kahramanıdır. Bu nedenle anlatıda (iki defaya mahsus üçüncü tekil şahıs anlatıcı girmesi dışında) ben öyküsel kahraman ve ben öyküsel anlatıcı söz konusudur ve anlatı Pamela'nın bakış açısıyla okura aktarılır (Yazar≠Anlatıcı=Kahraman). Anlatıda genel olarak altsüremsel bir öyküleme söz konusudur. Pamela'nın mektupları aracılığıyla sağlanan iç odaklayım onun iç dünyasını, duygu ve düşüncelerini, gelecekle ilgili planlarını görmemizi sağlar. Bu kesit Pamela'nın hanımefendisinin ölümüyle başlar, Mr B.'nin (Ö2) Pamela'yı elde etme çabalarını, Pamela'nın Mr B.'nin kötü emellerinden kaçışını anlatan olayları içerir ve Pamela'nın Mr B. ile evlenmesiyle son bulur. Şimdi bu ana kesiti oluşturan alt kesitlere ayrıntılı olarak hem Ö1'in hem de Ö2'nin bakış açılarını yansıtarak bakalım:

A. Alt Kesit: Mr B.'nin Pamela'yı, Pamela'nın Mr B.'yi Elde Etme Çabaları

Bu kesitte evin çapkın genç efendisi Mr B. Pamela'yı elde etmek için elinden geleni yapacaktır. Bu durumda, Mr B. açısından değer nesne Pamela'nın kendisidir, N1=Ö1. Genç bir kız olarak iffetini ve erdemini korumaya çalışan Pamela içinse değer nesne (N3) "erdem"dir. Bu açıdan iki özne için değer nesnelerin ayrışım ve bağlaşım durumu şöyledir:

$$\text{Ö1} \cap \text{N3},$$

$$\text{Ö2} \cup \text{N1}(=\text{Ö1})$$

Bu kesitte Mr B.'nin Pamela'nın odasına yaptığı baskınlar, ölen annesinin eşyalarını Pamela'ya hediye etmesi, ona para vermek istemesi, kız kardeşi Lady Davers'a (Ö3) Pamela'yı göndermemesi ve sürekli onu sıkıştırma çabaları gibi eylemler Mr B.'yi artık Pamela için tam olarak bir tehdide dönüştürür. Eskiden "efendim" diye nitelendirdiği ve ondan olumlu sıfatlarla bahsettiği Mr B. artık Pamela tarafından farklı sıfatlarla tanımlanır: "Ah, bu melek efendim! Bu güzel adam! Sizin zavallı Pamela'nızın merhametli velinimeti... Bu soylu adam (evet, her ne kadar bu ünvana artık layık olmasa da)...Artık gerçek yüzünü gösterdi, benim için hiçbir şey artık bu kadar siyah ve korkunç değil" (Richardson, 2003: 54)¹. Mr B.'nin korkunç teşebbüslerinden uzak durmak isteyen Pamela esenlikli bir uzam olarak düşündüğü, evin diğer bir hizmetçisi ve kendinden yaşça büyük olan Mrs Jervis'in (Ö4) odasında kalmaya başlar. Bu durumda Mrs Jervis, Pamela'nın değer nesnesi olan "erdem"ini korumada yardımcı eyleyen durumundadır, fakat Mr B. için bunun tam aksine engelleyici bir eyleyendir.

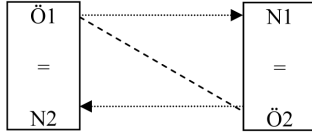
Pamela'nın olayları Mrs Jervis'e anlattığını öğrenen Mr B. ondan bile çekinmez, tekrar Pamela'nın odasına girerek onu sıkıştırmaya çalışır; ama Pamela'nın bayılmasıyla onu rahat bırakır (64). Burada sorgulanması gereken, Pamela'nın erdemini korumada kesinlikle bir tehdit unsuru olan Mr B.'den neden uzaklaşmadığıdır. Yukarıda bahsedilen Pamela'nın erdemini sorgulandığı bakış açısı bu bağlamda bizi farklı bir boyuta götürür. Pamela Mr B.'nin ilk teşebbüsünden itibaren onun amacını anlamıştır ve evi derhal terk

1) Romana göndermeler metinde parantez içinde sayfa numaralarıyla yapılacaktır.

etme seçeneği onun için hep vardır. Ama Mr B.'nin öpme teşebbüslerine kendince bir savunma mekanizması –bayılmak– geliştirerek evden ayrılma fikrini anlamsız bahanelerle sürekli erteler (71). Mr B. tehdidine karşı son derece çekici kıyafetler giyip Mrs Jervis'e göstermek için evde dolaşır ve Mr B.'nin onu Pamela'nın kız kardeşi sanması bahanesiyle öpmesine bir bakıma davetiye çıkarır. Bu durumda yeni bir eyleyenler şeması ortaya çıkar. Pamela (Ö1) için ikinci değer nesne Mr B. (Ö2=N2), yani onunla yapacağı “nikâhlı bir evlilik”tir. Ö1'in değer nesnesi N2 ile ayrışımı söz konusudur:

Ö1 U N2(=Ö2)

Bu durumda anlatı izlencesi tamamen tersine döner. Aslında Mr B. Pamela'yı ikiyüzlülükle suçlarken hiç de haksız değildir (90). Mr B.'nin Pamela'yı kovması, sonra tekrar kalmasına izin vermesi bile Pamela'nın guruna dokunmaz ve evden ayrılmasına sebep olmaz. Çünkü iki özne, hem Ö1 hem de Ö2 karşılıklı olarak birbirlerini nesne olarak kabul ederler:

B. Alt Kesit: Pamela'nın Bedfordshire'dan Lincolnshire'a gönderilişi (ya da Lincolnshire'daki tutsaklığı)

Hem Pamela'nın, hem de Mr B.'nin değer nesnelere ulaşmadaki süreçte her şeyi göze aldıkları bir kesittir. Bu kesitte, Pamela bir kere daha eve dönmeye karar verir, ama Mr B. Pamela'yı cazip tekliflerle geri çevirmeye çalışır. Pamela'nın babasına para yardımı bulacağını kendisine de yardım edeceğini, hatta onu hanımefendi yapacak bir koca bulacağını söyler. Ama Pamela bu teklifi reddeder ve ailesine gönderilmek istediğini belirtir. Belki de Pamela'nın bu kararı, değer nesnesi (N2) olan Mr B.'nin bu teklifiyle, artık ondan umudu kesmesinden kaynaklanmaktadır. Bu kesitle birlikte ilk defa Pamela'nın ailesi dışında birine, Mr B.'ye, kararını bildiren bir mektup yazdığını görürüz (120). Ailesine yazdığı otuz birinci mektubun içerisinde olan bu mektupla birlikte Pamela'nın Bedfordshire'dan ayrılışı üzerine yazdığı bir şiir de vardır. Şu ana kadar tek anlatıcı olan Pamela'nın anlatıya kattığı bu iki yeniliğin dışında, bu kesitin en önemli anlatsal değişikliği anlatıya üçüncü tekil şahısın girmesi ve bu anlatıcının Pamela'nın haberdar olmadığı olaylardan okuyucuyu haberdar etmesidir. Artık Pamela'nın tüm mektuplarını ailesine gönderilmeden önce Mr B.'nin okuduğunu ve son üç mektubunun da ailesine gönderilmediğini, Pamela'nın ailesinin yanına gönderildiğini düşünürken nasıl da tuzağa düşüp başka bir uzama, Lincolnshire'a gönderildiğini öğreniriz.

Bu durumda Pamela zaten esenliksiz bir uzam olan Bedfordshire'dan, yine esenliksiz bir uzama gönderilmiştir. Uzamdaki bu değişiklikte birlikte anlatıya yeni özneler girer. Pamela'ya göz kulak olmakla görevlendirilen Mrs Jewkes (Ö5) Pamela'nın değer nes-

nesi olan “erdem”ini (N3) korumada engelleyici bir eyleyenken, Mr B. için yardımcı bir eyleyendir. Bu kesitte Pamela tam bir nesne durumundadır. Çünkü Mr B. Pamela’nın Bedfordshire’a gelen babasına (Ö6), Goodman Andrews’a, onu Londra’ya gönderdiğini, yakında ondan bir mektup alacağını söyler. Pamela akıbetini ancak otuz ikinci mektubunda ailesine anlatma olanağı bulur, nitekim bu mektubu o sırada gönderemeyecektir. Mr B.’nin izniyle ailesine sadece Bedfordshire’da olmadığını, ama iyi olduğunu söyleyebildiği bir not gönderebilir. Bu kısıtlı imkândan dolayı anlatımda yine biçimsel bir değişiklik yapılır ve Pamela bir gün ailesine göndermeyi ümit ettiği bir günlük yazmaya başlar.

Bu kesitte Mr B.’nin (Ö2) bulunmaması ama yine de Pamela’nın kapalı ve eseniksiz bir uzamda hapis tutulması Pamela için yeni bir değer nesnenin oluşmasına neden olur; özgürlük (N4). Bu durumda Ö1 ile Ö4 arasında ayrışım ilişkisi vardır:

Ö1 U N4

Bu değer nesneye ulaşmasında onun en önemli yardımcı eyleyeni bu uzama girip çıkabilen bir vaiz olan Mr Williams’dır (Ö7). Pamela, Mr Williams’a buradan kaçması için yardım istediği bir mektup yazar. Her ne kadar Mr Williams Pamela’ya yardım etmek için elinden geleni yapsa da, çevredeki yardım edebilecek üst tabaka aileleri ikna edemez. Hepsini Ö8 olarak adlandıracağımız bu ailelerin kimi Mr B.’nin böyle bir şey yaptığını ihtimal vermez, kimi de onun parasından ve gücünden çekinir. Böylece anlatının başından beri kendini hissettiren bu iki kavram “güç” ve “para” Mr B.’nin yardımcı eyleyenleri olarak tekrar karşımıza çıkar. Pamela’nın bu kesitteki değer nesnesi olan “özgürlüğü”ne kavuşmasındaki tek yardımcı eyleyeni olan Mr Williams’ın hırsızlar tarafından saldırıya uğramasıyla ve daha sonra hapse girmesiyle bu yardımcı eyleyen faktörü de ortadan kalır. Tek başına kalan Pamela bu tutsaklıktan kurtulmak için esenlikli bir uzam olarak düşündüğü “dışarıya” yani açık uzama çıkmalıdır. Ama değer nesnesine kavuşmadaki eding aşamasında “cesaretli olmak” kipliğini edinemez ve bu nedenle iki kurtulma teşebbüsü de sonuca varmaz. Birincisinde, bahçenin dışındaki boğa sandığı iki inekten korktuğu için kaçamaz; ikincisinde ise bahçedeki gölete kendini atıp intihar etme teşebbüsünde başarısız olur. Nitekim o gecenin sabahında onu odunlukta perişan halde bulurlar. Her şeye rağmen Pamela bu kesitte değer nesnesi “erdem”e (N3) hâlâ sahipken, diğer bir değer nesnesi “özgürlüğü”ne sahip değildir. Zaten bu kesitte fiziksel varlığından bahsedemeyeceğimiz Mr B. (Ö2) de değer nesnesi Pamela’yı (Ö1) henüz elde edememiştir. Yani Ö1 ve Ö2’nin değer nesneleri ile olan ilişkisi bir değişiklik göstermez, durum aynıdır:

Ö1 ∩ N3

Ö2 U N1(=Ö1)

Ö1 U N2(=Ö2)

C. Alt Kesit: Mr B.’nin Lincolnshire’a Gelişi

Bu kesitte Pamela’nın korktuğu tehdit olan Mr B. (Ö2) Lincolnshire’a gelerek zaten eseniksiz olan bir uzamı Pamela için daha fazla eseniksiz kılar. Mr B. değer nesnesi

olan Pamela'yı elde etmek için bir sözleşme önerir ve ona isteklerini sıraladığı bir not gönderir; kısaca metresi olması karşılığında ona para, mücevher, giysi ve ailesine maddi imkânlar vaat eder. Daha önce de belirtildiği gibi Pamela'nın değer nesnesi Mr B.'nin salt kendisinden ziyade onunla yapacağı "resmi bir evlilik"dir (N2); bu nedenle bu teklifi reddeder. Mr B. bir gece yine gizlice –yardımcı eyleyeni Mrs Jewkes'in yardımıyla– Pamela'nın odasına girer ve ona saldırır. Pamela bayılınca onu rahat bırakır. Bu olayda Pamela'nın asıl tehdit unsuru olan Mr B.'den çok Mrs Jewkes'e öfke duyması şaşırtıcıdır. Bu olaydan sonra ve Mr B.'nin Pamela'nın mektuplarını okumasıyla onun Pamela'ya karşı tavrı değişir, daha nazik ve mantıklı olmaya başlar. Pamela'nın çektiği zorlukları ve ızdırapları mektuplarından ve günlüklerinden öğrenen Mr B. onu ailesine göndermeye karar verir ve böylece değer nesnesinden vazgeçmiş olur. "Mr B. ile resmi bir evlilik" değer nesnesine kavuşamayacağını anlayan Pamela'nın da evden ayrılmaktan başka çaresi yoktur. Bu koşulda Ö1 ve Ö2'nin değer nesnelere olan ayrışım ve bağlaşım ilişkisindeki tek değişim, Pamela'nın (Ö1) özgürlüğüne (N4) kavuşmasıdır. Bunun dışında, birbirlerini nesne olarak gören iki özne değer nesnelere henüz kavuşmamıştır:

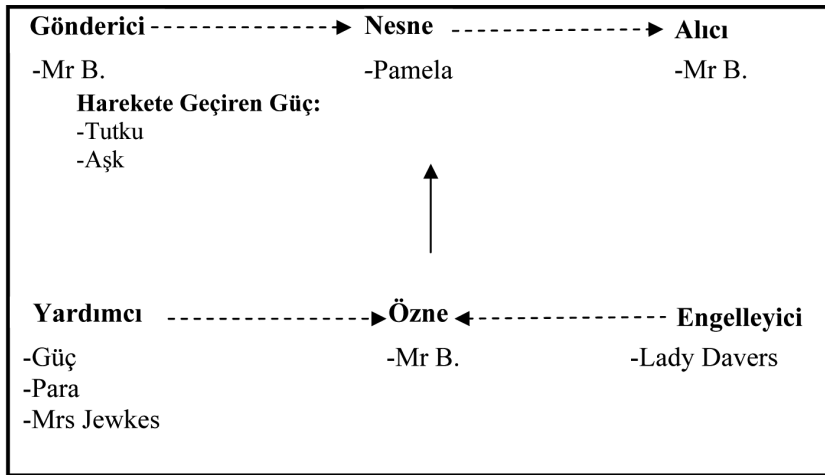
Ö2 U N1(=Ö1)

Ö1 U N2(=Ö2)

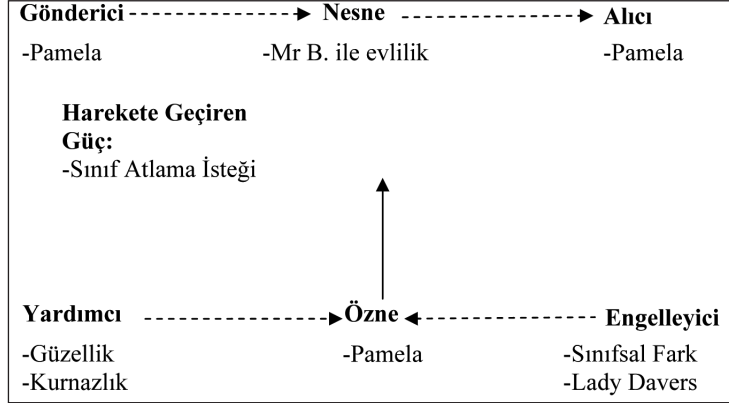
Ö1 ∩ N4

Anlatı izlencesinin ikinci kesitine geçmeden önce birinci kesitin eyleyenler şemasını inceleyelim. Bu incelemeyi yaparken iki farklı eyleyenler şeması oluşturmak gerekmektedir. Çünkü anlatının iki ana öznesi Pamela (Ö1) ve Mr B. (Ö2) birbirlerinin değer nesnesi durumundadır ve ikisi açısından da eyleyenler şemasının farklı olması kaçınılmazdır.

Mr B.'nin Pamela'yı değer nesne olarak görmesi açısından:

Pamela'nın Mr B.'yi değer nesne olarak görmesi açısından:

III. Kesit: Mrs B.

Çözümlemenin ikinci kesiti Ö1 ve Ö2'nin karşılıklı olarak değer nesnelere ulaştığı kesittir. İki özne için de edinç aşamasından edim aşamasına geçilir. Çünkü anlatı izlencesinde bir durum sözcüsinden başka bir durum sözcüsüne geçiş söz konusudur. Bu kesit Mr B.'nin Pamela'yı özgür bırakıp ailesine göndermesiyle, yani Ö1 ve Ö2'nin birbirlerinden, yani karşılıklı olarak değer nesnelere kısa süreli ayrılımlarıyla başlar. Birbirlerine, yani değer nesnelere ulaşmak için tekrar bir araya gelmelerini, aralarında ciddi anlamda "evlilik" kavramının konuşulmasını ve planlanmasını, evliliğe hazırlığı, evlilik ve evlilik sonrası durumlarını içerir. Her şeyin yoluna koyulmasıyla anlatı mutlu bir kapanışla sona erer. Bu kesitte önemli dönüşümler söz konusudur. Şimdi bu süreçteki alt kesitleri anlatının temel eylemi olan "evlilik" eyleminin üç evresine göre inceleyelim:

A. Evlilik Öncesi

Bu alt kesitin başında, ilginçtir ki, eseniksiz kapalı bir uzam olan Lincolnshire'dan esenlikli dış uzama doğru yola çıkan Pamela sevinçten çok üzüntü duyar, çünkü ilk geldiğinde onun için bir hapis niteliğinde olan Lincolnshire Mr B.'nin gelişyle ve ona karşı değişen tavırlarıyla esenlikli bir uzama dönüşmüştür:

Eseniksiz Lincolnshire → Esenlikli Lincolnshire

Pamela Mr B.'yi yanlış anladığını düşünür ve ailesine giderken yolda kendi kendine aşktan bahseder. Nitekim yolda kendisine iletilen ve Mr B.'nin, geri dönmesi için ona yalvardığı mektubu aldığı anda pek de tereddüt etmeden, artık kendi için esenlikli bir uzam olarak düşündüğü Lincolnshire'a geri döner. Bu kesitte artık Mr B. (Ö2) değer nesnesi olan Pamela'ya (N1) kavuşmak için, Pamela da (Ö1) değer nesnesi olan "Mr B. ile *nikâh*-li bir evliliğe" (N2) kavuşmak için adım atar.

Yalnız bu edime geçmeden önce bu kesitte ikisi arasında yapılan bir sözleşme söz konusudur. Günümüzde gayri resmi "evlilik sözleşmesi" diye adlandırabileceğimiz bu

sözleşmede şartları ortaya koyan Mr B. şartları kabul eden ise Pamela'dır. Mr B.'nin giyim kuşam, hal ve hareketler, aile yönetimi, misafirleri karşılama gibi konularda evlilikle ilgili eşinden beklentisi Pamela tarafından koşulsuz kabul edilir. Pamela artık edilgen bir öznenen daha fazlası değildir. Mr B. evlilik öncesinde sürekli olarak, Pamela'nın değer nesnesi olan "Mr B. ile evlilik" kavramına karşı çıkan kız kardeşi Lady Davers'in ya da bu evliliği onaylamayacak üst tabaka çevresinin tepkisinden Pamela'ya bahseder. Pamela ise bu tepkilere karşı savunmaya geçerek evlilikleri durumunda –her ne kadar alt tabakadan gelse de– bu önyargıları boşa çıkaracağına dair Mr B.'yi ikna etmeye çalışır. Hatta Lady Davers'in ve çevrelerindeki diğer hanımefendilerin Pamela'yı küçük göreceklere ve aralarına bile almayacaklarını söyleyen Mr B.'ye Pamela bu durumda farklı uğraşlarla vakit geçirebileceğini söyler. Aslında bu daha sonra bahsedeceğimiz bir dönüşümün, Ö1'in "liderlik" durumunun Ö2'ye geçmesinin başlangıç noktasıdır. Pamela artık ipleri elinde tutamaz; "kur yapmak" kipliğinden çok "her şeyi kabullenmek" kipliğiyle yoluna devam eder.

Nitekim bu kesitte her şey Pamela'nın lehine olur. Mr B. tarafından daha önceden engelleyici eyleyen durumunda olan Pamela'nın yardımcı eyleyenleri Mr B. tarafından affedilir. Mr B.'nin yakın çevresinden oluşan bir grup hanımefendi (Ö8) Pamela'yı ziyarete gelir ve ona övgü dolu sözler yağdırır. Bu kesitte Pamela'nın sevgili babasını (Ö6) bir kere daha görürüz. Pamela'yı merak eden babası kızının gerçekten iyi olduğunu görmek için Lincolnshire'a gelir ve Mr B. tarafından oldukça iyi karşılanır. Kızının evleneceğini öğrenmesi ve onun mutluluğunu görmesi üzerine evine geri döner. Artık evliliklerine engel teşkil edecek tek kişi Mr B.'nin kızkardeşi Lady Davers'dir (Ö3). Bu nedenle Mr B. nikâh törenlerini gizlice yapmaya karar verir.

B. Evlilik

Bu kesit ikinci ana kesitin asıl dönüşümünün olduğu kesittir. Öncelikle Pamela'nın mektuplarında kullandığı ismin değişimiyle temsil edilen, Pamela'nın Miss Pamela'dan Mrs B. durumuna geçişi bu değişimin bir göstergesidir. Bu durumda birbirlerini karşılıklı değer nesne olarak gören bu iki özne, hem Pamela (Ö1=N1), hem de Mr B. (Ö2=N2), bu değer nesnesine ulaşmış, edim aşaması gerçekleşmiştir. Ö1, kendisi için başka bir değer nesne olan "erdem" (N3) ile bağlaşım durumunu anlatının başından sonuna kadar korumuştur. Bu kesitle birlikte Ö1 ve Ö2'nin değer nesnelere ile olan ayrışım ve bağlaşım durumu şöyledir:

Başlangıç durumu:	Bitiş durumu:
$\text{Ö1} \cap \text{N3}$	$\rightarrow$ $\text{Ö1} \cap \text{N3}$
$\text{Ö1} \cup \text{N2}(=\text{Ö2})$	$\rightarrow$ $\text{Ö1} \cap \text{N2}(=\text{Ö2})$
$\text{Ö2} \cup \text{N1}(=\text{Ö1})$	$\rightarrow$ $\text{Ö2} \cap \text{N1}(=\text{Ö1})$

Değer nesnelereindeki ayrışım ve bağlaşım durumunun yanı sıra, anlatı izlencesinde her iki özne de bir dönüşüm geçirirler. Ö1 ve Ö2'nin bu dönüşümünü aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

Ö1	Ö2
Miss Pamela → Mrs B.	Çapkın beyefendi → Evli beyefendi
Hizmetçi → Hanımefendi	Efendi → Eş
Mutsuz → Mutlu	Tehdit → Güven

C. Evlilik Sonrası

Bu kesit Ö1 ve Ö2'nin gizlice evlenmelerinden, evliliklerinin herkes tarafından kabul edilmesi ve her şeyin tam olarak yoluna girmesiyle mutlu sona gelmesine kadar olan bölümü kapsar. Anlatıda fiziksel varlığıyla ilk defa gördüğümüz Lady Davers (Ö3) bu evlilik edimi için engelleyici bir eyleyen olarak ortaya çıkar. Pamela ile Mr B.'nin gerçekten evlenmediklerini düşünen, odalarına baskın yapan, Pamela'ya olmadık hakaretlerde bulunan Lady Davers gerçekten evlendiklerine ikna olduğunda da bu defa Mr B.'nin kirli çamaşırlarını ortaya koymaya başlar. Burada anlatının sonuna yaklaşmışken yepyeni bir özne anlatıya girer: Mr B.'nin eskiden ilişkisi bulunan Miss Sally Godfrey'den olan kızı Miss Goodwin (Ö9). Bu şaşırtıcı gelişme karşısında bile Pamela kayda değer bir tepki göstermez, içten içe kıskançlık duysa da böyle bir gerçeği Mr B.'nin nasıl olur da kendisinden sakladığını bile sorgulayamaz. Her ne kadar bu kabullenme yazar tarafından onun "iyi huyu"nun bir yansıması olarak gerekçelendirilse de, anlatının sonunda artık Pamela'nın tamamen lider özne olma durumunu kaybettiğini, bu durumu Mr B.'ye kaptırıldığını görüyoruz. Eskiden kendi kararlarını kendi veren, olayların merkezinde bulunan ve olayları kendi isteği doğrultusunda yönlendiren Ö1 her ne kadar fiziksel olarak özgür bir özne gibi görülse de aslında tamamen başka bir özneye, kocası Mr B.'ye bağımlı hale gelmiştir. Yani evlilikle roller değişir; 1. kesitte "lider" durumunda olan, Ö1 iken, ikinci kesitte Ö2'dir:

Başlangıç durumu:

$$\text{Ö1} > \text{Ö2}$$

Bitiş durumu:

$$\text{Ö2} > \text{Ö1}$$

Birinci kesitte her ne kadar Ö1 edilgen bir nesne gibi görülse de aslında ipleri hep elinde tutar. Ama ikinci kesitte evlilikle gündeme gelen "evlilik sözleşmesi"ni, Mr B.'nin sonradan ortaya çıkan çocuğunu Pamela'nın tepkisizce ve koşulsuzca kabul etmesi bu durumun açık bir göstergesidir. Diyebiliriz ki Ö1 değer nesnesini, "özgürlük" (N4), bu açıdan kaybetmiştir:

Başlangıç durumu:

$$\text{Ö1} \cap \text{N4}$$

Bitiş durumu:

$$\text{Ö1} \cup \text{N4}$$

Ö1	Ö2
Etken → Edilgen	Edilgen → Etken
Özgür → Bağımlı	Bağımlı → Özgür
Lider → Boyun eğen	Boyun eğen → Lider

Yine de Pamela'nın son bir zafer elde ederek başından geçen kötü olaylar ve sıkıntılarla ve etraftakilerin ondan övgü dolu sözlerle bahsetmesiyle Lady Davers'in sempatisini kazanması artık tüm engelleri ortadan kaldırır. Bu son kesitte uzam tekrar değişir, anlatının başındaki uzama, yani Bedfordshire'a dönülür. Ayrıldığı zaman Ö1 açısından eseniksiz bir uzam olan Bedfordshire artık esenlikli bir uzamdır. Bir zamanlar hizmetçi olduğu bu yere evin hanımı olarak dönen Pamela burada onun değer nesnesi "erdem"iyle bağlaşımı için elinden geleni yapan yardımcı eyleyenleri olan evdeki hizmetçilerle birliktedir artık. Pamela ile beraber ailesinin de içinde bulunduğu şartlar değişir. Mr B. onların kendi efendileri olacağı, işleyip gelir elde edecekleri Kentish arazisini onlara verir.

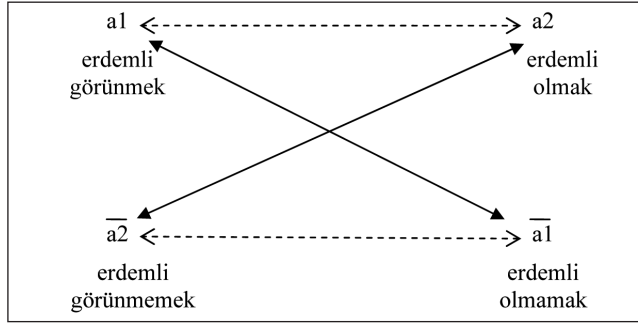
Anlatının sonunda Mr B. Pamela'yı kızı Miss Goodwin ile tanıştırır. Pamela onu benimser ve ona oldukça sıcaklık gösterir (zaten başka bir seçeneği de yoktur). Mutlu son çevredeki yüksek tabakanın Pamela ve evliliklerine övgü dolu sözlerle destek vermesiyle pekiştirilir ve anlatı sona erer.

Anlatının sözdizimsel yapısını anlamada anlatı şemasının incelenmesi önemlidir. A. J. Greimas'ın da belirttiği gibi her anlatı izlencesi başlangıç durumuyla bitiş durumu arasında bir dönüşüm gerçekleştirir (Kıran, 2007: 301). Anlatı izlencesindeki bu dönüşümü Ö1 ve Ö2'nin değer nesnelileriyle ilişkileri bağlamında aşağıdaki anlatı şemasıyla gösterelim.

Başlangıç Durumu	Dönüşüm Süreci		Bitiş Durumu
	Edinç	Edim	
Eksiklik: Hem Ö1 hem de Ö2 karşılıklı olarak birbirleri olan değer nesnelilerinden ayrılır: Ö1 U N1 Ö2 U N2	Ö1 ve Ö2 eyleme geçebilmek için şu kiplikleri edinirler: Ö1 için: -yapmayı istemek -kur yapmak -kurnaz davranmak Ö2 için: -yapmaya karar vermek -zor kullanmak	Her iki özne de bu aşamada yardımcı ve engelleyici eyleyenlerle karşılaşır. Ö1 edindiği kipliklerin yardımıyla Ö2'ye sahip olur. Ö2 içinse edindiği kiplikler pek işe yaramaz. Nesnesine ulaşır ama edindiği kipliklerle değil, Ö1'in istediği "evlenmek" kipliğini kabul ederek.	İki özne için de eksikliğin giderildiği bölümdür. Değer nesneliler elde edilmiştir ve denge sağlanmıştır. İki öznenin de değer nesnelilerine kavuşarak ödüllendirilmesi söz konusudur. Ö1 U N1 → Ö1 ∩ N1 Ö2 U N2 → Ö2 ∩ N2

Romanın Göstergebilimsel Dörtgen Aracılığıyla İncelenmesi

Anlamın üretilme sürecindeki en soyut düzeyde "karşıtlık, çelişkinlik ve içerme gibi göstergebilimsel dörtgen üzerinde eklenen temel mantıksal-anlamsal ilişkiler yer alır" (Kıran, 2007: 327). Bu nedenle, ele aldığımız romanda anlamın temel yapısını ortaya koyan bu düzeyi aşağıdaki göstergebilimsel dörtgen ile inceleyelim.

Anlatı izlencesinde yazarın devamlı olarak vurguladığı kavram “erdem”dir. Bu kavramın temsilcisi olarak Pamela (Ö1) gösterilmektedir. Fakat daha önce de bahsettiğimiz gibi Pamela’nın ne kadar “erdemli” olduğu tartışma konusudur. Pamela hem ailesine hem de etrafına karşı sürekli olarak, kendini erdemini korumak için elinden gelen her şeyi yapan “mazlum” biri olarak ifşa etme çabasıdadır (gerçeklik/aldatmaca). Nitekim Pamela’nın erdemli görünme kaygısı ile gerçekten erdemli olma durumu arasında önemli bir karşıtlık vardır. Metindeki bu anlam karşıtlığı da anlamın temel yapısını temsil etmektedir.

IV. Temel Anlamsal Yapı

Metnin temel anlamsal yapısında yukarıda da belirttiğimiz gibi en büyük karşıtlık “erdemli görünmek” ve “erdemli olmamak”dır. Bununla birlikte Ö1 ve Ö2’nin temsil ettiği başka karşıtlıklar da devamlı olarak metinde vurgulanmaktadır. Pamela ve Mr B. genellikle karşıt sıfatlarla tanımlanmış ve bu karşıtlıklar metinde yansıtılmıştır.

<u>Pamela (Ö1)</u>	<u>Mr B. (Ö2)</u>
alt tabaka	üst tabaka
hizmetçi	efendi
fakir	zengin
kadın	erkek
zayıf	güçlü
mazlum	zalim
masum	suçlu
saf	kurnaz

Yukarıda belirtilen karşıtlıklardan son dördü özellikle yazarın yansıttığı bakış açısidir. Her ne kadar Ö1 “zayıf, mazlum, masum, saf” sıfatlarıyla temsil edilse de onun tam karşıt olan “güçlü, zalim, suçlu, kurnaz” sıfatlarını da karşıladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, anlatının başında Ö1’i ve Ö2’yi tanımlayan bazı sıfatlar anlatının sonunda işlevini yitirir. Yani özneler dönüştürdükleri kimlikleriyle bir değişim de gerçekleştirir:

<u>Pamela (Ö1)</u>	<u>Pamela (Ö1)</u>
-üst tabaka	+üst tabaka
-hanımefendi	+hanımefendi
-zengin	+zengin
-güçlü	+güçlü
<u>Mr B. (Ö2)</u>	<u>Mr B. (Ö2)</u>
+zalim	-zalim
+suçlu	-suçlu

Bu bağlamda her iki öznenin dönüşümü de olumlu bir dönüşüm sayılır. Pamela için bu değişim daha radikal iken Mr B. birkaç olumsuz sıfatından kurtulmuş, taşıdığı diğer sıfatlar sabit kalmıştır.

V. Anlatıda Uzam

Uzam 1: Bedfordshire: Anlatı izlencesinin başladığı kapalı bir uzamdır. Pamela'nın hizmetçi olarak çalıştığı bu uzam başta esenlikli bir uzam olmasına karşın, evin hanımefendisinin ölümünden sonra Mr B.'nin Pamela'nın erdemi açısından tehdit oluşturmasıyla Pamela açısından eseniksiz bir uzama dönüşmüştür. Pamela'nın yardımcı eyleyenlerinin bulunduğu bu uzam daha sonra bir dönüşüm gerçekleştirecektir.

Uzam 2: Lincolnshire: Pamela'nın Mr B. tarafından hileyle gönderildiği kapalı ve Pamela açısından eseniksiz bir uzamdır. Bu kapsanan uzam Pamela için başta tam bir hapis niteliğindedir ve Mr B.'nin yardımcı eyleyenlerinin bulunduğu bir yerdir. Fakat bu uzam da bir değişim gösterir. Mr B. Pamela ile bu uzamda evlenmeye karar verir ve bu uzam çevresindeki bir kilisede onunla evlenir. Başta eseniksiz olan bu uzam sonunda herkes için esenlikli bir uzama dönüşür.

Uzam 3: Bedfordshire: Anlatı izlencesinin son bulduğu uzamdır. Pamela buradan ayrılırken eseniksiz bir uzam olan Bedfordshire Pamela döndüğünde artık herkes için esenlikli bir uzamdır. Bu değişim Pamela'nın hizmetçi olarak ayrıldığı bu uzama evin hanımefendisi olarak dönmesiyle pekiştirilir.

VI. Anlatıda Zaman

Anlatı izlencesinde zaman tam olarak bilinmemekle birlikte, bu zamanın anlatıcının romanı kaleme alma zamanı olan on sekizinci yüzyıla denk geldiğini söyleyebiliriz. Anlatının öyküleme zamanında katılımsal öyküleme söz konusudur. Bu, “olay anında yapılan bir öyküleme türüdür; mektup biçimindeki romanlar ve günlükler bu tür öykülemeye örnek gösterilir; içöyküsel anlatıcı konuştuğu ya da yazdığı anı merkez alıp geçmişe dönerek, geleceğe yönelerek olayları anlatır” (Kıran, 2007: 225). Romanda anlatıcı durumunda olan Pamela da yazdığı mektuplar ve günlük ile geçmişte olmuş olayları, şu anki durumu ve gelecekle ilgili olası durumları anlatmaktadır; bu nedenle de dilsel zamanda geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanlar kullanılır. Anlatının kapsadığı zamanı anlamak için iki zaman aralığından bahsetmek mümkündür:

Zaman I: Pamela'nın yazdığı 32 mektubu ve yaklaşık 7 sayfalık üçüncü tekil şahıs anlatıcının anlatımını içeren bu zaman dilimi tam olarak bilinmemektedir. Yazar anlatıda mektup kullanmasına rağmen bu mektuplarda tarih yoktur. Pamela'nın Uzam 1'de (Bedfordshire'da) geçirdiği süreyi kapsayan bu zamanın kaç günü içerdiğini tam olarak bilmemekteyiz.

Zaman II: Pamela'nın mektup yazımından günlük yazımına geçtiği dönemle başlar ve anlatının sonuna kadar sürer. Uzam 2 (Lincolnshire) ve Uzam 3'de geçirdiği süreyi kapsar. Mektupların tarihi bilinmemekle birlikte, günlüklerde haftanın günleri sırayla verilmiştir. Yıl, ay ya da ayın kaçınıcı günü olduğu yazmaz, ama haftanın günlerinden bu zamanın 11. haftanın Cuma gününe kadar olan süreyi içerdiğini öğreniriz. Yani yaklaşık 73 günlük bir zaman dilimi vardır. Bu da gösterir ki, öyküleme süresi 32 mektuptan ve 73 günü kapsayan bir günlük yazımından oluşmaktadır.

VII. Sonuç Gözlemleri

Göstergebilimsel yaklaşımla incelenen bu eser, birbirlerine göre değişim gösteren özne-nesne ilişkileri açısından önemlidir. Metinde farklı öznelere farklı değer nesnelere belirlemeleri, bu değer nesnelere kavuşmak için edindikleri kiplikler, karşılaştıkları engelleyici ya da yardımcı eyleyenler ile metnin farklı boyutları ele alınır.

Samuel Richardson'ın *Pamela*'sı bir eserin farklı dönemlerde farklı biçimlerde algılanabileceğinin ve yorumlanabileceğinin güzel bir örneğidir. İlk yayınlandığı dönemde herkes tarafından masumiyet ve erdem timsali olarak görülen Pamela, günümüzde daha çok amacı doğrultusunda hareket eden kurnaz biri olarak yorumlanır. Hiçbir zaman açıkça bu niyetini belli etmese de, zengin ve üst tabakadan bir beyefendiyle evlenmeyi sınıf atlamasının ve rahat bir hayat sürmesinin yegâne anahtarı olarak düşünen Pamela, Mr B.'nin zayıf karakterini hatta erdemli olmaktan oldukça uzak birçok davranışını görmezden gelir. Nihayetinde Mr B.'yi evliliğe razı ederek amacına ulaşır. Fakat bu uğurda kendinden birçok konuda ödün verir ve kocasına sorgusuz sualsiz itaat eden pasif bir kadına dönüşür. Romanın başındaki güçlü, ne istediğini bilen Pamela artık yoktur. Aslında anlatıdaki temel izlek, "olmak" ve "görünmek" arasındaki büyük uçurumdur. Pamela'nın "erdemli" olduğu romanda sürekli vurgulanır. Hatta onun Mr B. ile yaptığı evlilik bu erdeminin ödüllendirilmesidir. Her ne kadar Richardson'ın vermek istediği ana düşünce bu olsa da, Pamela için "erdemli olmak" ve "erdemli görünmek" arasındaki uçurum, bütün kültürlerde her zaman sorgulanan evrensel bir meseledir.

Kaynakça

- Kıran, Zeynel-Ayşe. (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Richardson, Samuel. (2003). *Pamela; or, Virtue Rewarded*, London: Penguin Boks.
- Rifat, Mehmet. (1986). *Genel Göstergebilim Sorunları*, İstanbul: Sözce Yay.
- Rifat, Mehmet. (2005). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Rifat, Mehmet. (2005). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 2. Temel Metinler*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Urgan, Mina. (2004). *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.